

Alper Duman
İzmir Ekonomi Üniversitesi
alper.duman@izmirekonomi.edu.tr

Türkiye’de Servet 1: İmanın ve Paranın Kimde Olduğu Harbiden Bilinmiyor

Servetin vergilenmediği ve servet sahiplerinin iktisadi politikaların tasarımına doğrudan ya da dolaylı müdahale edebildiği bir ekonomide, servetin sermayeye galebe çalması belki de kaçınılmazdır.

Servet

Birkaç ay önce Türkiye’de servet üzerine yazacağıma dair söz vermiştim. Geciktim. Özür için bu mesele hakkında iki yazı hazırladım. İlkinin okumaktasınız. İkincisi Türkiye’de servet dağılımı ve servet dinamikleri üzerine ve Ömer Faruk Hoca ne zaman uygun görürse dergide yayımlanacak.

Servet ve zenginlik iktisadın doğuşundaki ana kavramdı. Smith için servetin kaynağı metalar; metaların kaynağı da kapitalist üretim ve sermaye idi. Servet ve sermaye 19. yüzyılın sonlarında yaşanan marjinalist paradigma kaymasıyla bir kenara bırakıldı¹.

Sonra 20. yüzyılda ana akım iktisat içinde unutuldu. Son

on yıl içinde ana akım iktisada Thomas Piketty ve arkadaşları sayesinde geri döndü. Gelişmiş ülkelerde verilerin varlığı ve erişilebilirliği sayesinde² bu mesele üzerine yüzlerce makale yazıldı. Ne yazık ki ülkemiz bu konuda da nal topluyor³. Birincil neden de veri yokluğu. İkincil neden, verilere erişilemezlik. Bu şahsi fikrim değil, ChatGPT’ye de danıştım! Yazının en sonunda bulabilirsiniz bu sohbeti.

Türkiye ekonomisinde servet ve zenginlik üzerine veri yok. Hiç toplanmadı. Hemen size TCMB’nin yaptığı bir anket çalışmasından bahsedeceğim ama yayımlanmadığı için onu da aslında yok saymak lazım. Bu anket çalışmasına dair TCMB çalışma metni 2022 yılında yayımlanmış⁴ ama dediğim gibi

anket ortada yok. Bu çalışma metninde ankettan türetilen toplam servet tahminine dair bir bilgi de yok.

Dolayısıyla sermaye stoku meselesinde olduğu gibi bu meselede de iğneyle kuyu kazmak zorundayız. Neyse ki tekerleği yeniden keşfetmiyoruz. Tablo 1’de ABD için yapılan bir çalışmadan hangi kalemlere odaklanabileceğimizi görebiliriz.

ABD’deki servet için baz alınan yıl 2016’dır. O yıl ABD’nin GSYH’si 18,7 trilyon dolar idi. net servet/gelir oranı kabaca 5 civarındadır. Piketty ve arkadaşlarının servet üzerine yaptıkları çalışmalarda, ABD dahil gelişmiş ülkelerde 20. yüzyıl sonrası, bu oranın bir U-şekli çizerek 6’lardan başlayıp

Tablo 1. Servet Kalemleri

Servet Kalemleri	Büyüklik (Trilyon Dolar)
Toplam Varlıklar	108
Gayrimenkul	27
Diğer Maddi Varlıklar*	6
Firma Hisse Piyasa Değeri	26
Hisse Dışı Finansal Varlıklar	50
Toplam Yükümlülükler	16
Mortgage	10
Tüketici Kredisi	2
Diğer Yükümlülükler	4
Net Servet	92

Kaynak: Emmons and Ricketts (2017)⁵

2. Dünya Savaşı sonrası 3'lere indikten sonra tekrar 5-6'lara tırmandığı gösterilmektedir. Türkiye için de bu oranı hesaplamaya çalışacağız. Göreceksiniz ki Türkiye ayrı bir evrende!

Tablo 1'den anlaşıldığı gibi gayrimenkulün payı %30 civarı. Ana kalem finansal varlıklar. Gelişmiş ülkelerin genelinde durum bu olsa da ABD gibi finansal piyasaların merkezi olduğu bir ülkede durumun

böyle olması pek yadırganacak bir gözlem değil.

Finansal varlık ve gayrimenkullerin hemen sonrasında şirket hisse değerleri geliyor. İşte burası Türkiye için kara delik. Bilançolarına ve dolayısıyla piyasa değerlerine tahmini de olsa ulaşılabilen şirket sayısı Türkiye'de bini geçmez (BİST'te 600 küsur şirket var). Türkiye için bu kalemden büyük varsayımlar yapmak zorundayız.

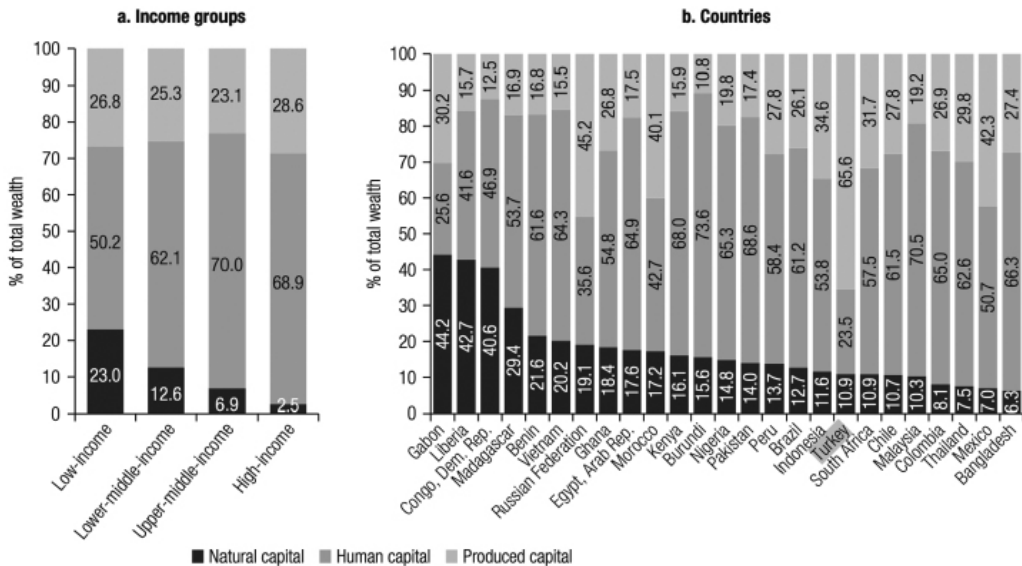
Ecnebi Kaynaklar

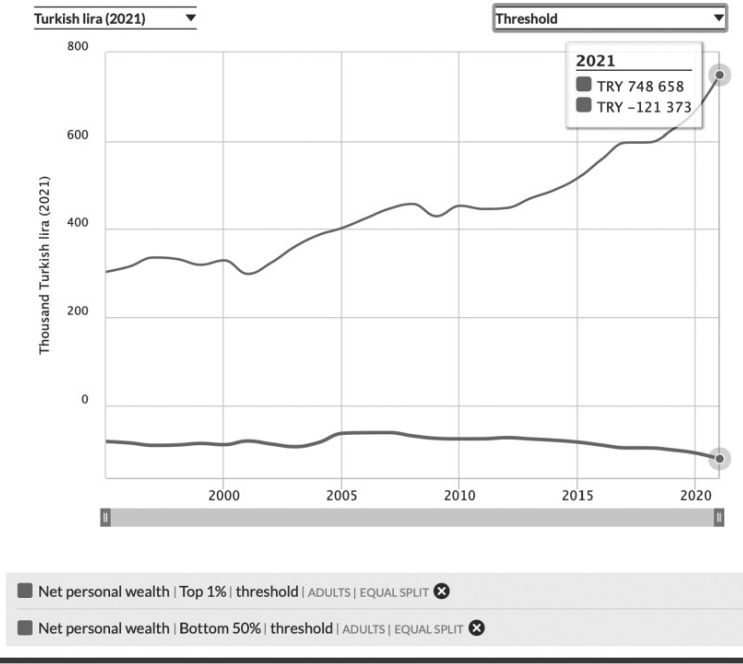
Kendi hesaplamalarımızı yapmadan önce gayri milli ve gayri yerli ne var ne yok ona bakalım önce.

Dünya Bankası, Credit Suisse, Forbes

Dünya Bankası raporuna göre 2018 yılında kişi başına düşen servet 43 bin dolar idi. Biz onu 2021 yılı için 50 bin dolara çıkaralım. Nüfusu da 85 milyon alalım; toplam servet 4,25 trilyon dolar eder. Ortalama dolar kurunu 8,89 olarak alırsak 37,8 trilyon TL değerine ulaşırız toplam servet için.

Ancak Dünya Bankası raporunda yukarıda bahsi geçmeyen beşeri sermaye, doğal kaynaklar ve kamu varlıkları da yer alıyor. Sadece hane halklarına veya özel sektöre ait servet değeri yok. Doğal kaynaklar ve beşeri sermaye dışarıda bırakıldığında

FIGURE 11.2 Total Wealth Breakdown, by Income Group and Country, 2018

Grafik 1. Servet Eşitsizliği, Türkiye, 1995-2021**Wealth inequality, Turkey, 1995-2021**

servet 25 trilyon TL civarında bulunabilir.

Dünya Bankası için bu rakamı aklımızda tutalım: 25 trilyon TL.

Credit Suisse'nin 2021 yılı raporuna göre Türkiye'nin 2021 yılındaki toplam finansal serveti 522 milyar dolar dolaylarında olup küresel servetin binde 4'ünü teşkil etmektedir. Yine bu rapora göre 57 milyon yetişkin başına düşen medyan servet 8.001 dolar etmektedir.

Credit Suisse raporunda sadece finansal varlıklar yer alır. Yine doların 8,89 olduğunu varsayarsak, 522 milyar doların, yani finansal servetin 2021 yılı için 4,9 trilyon TL civarında çıktığını bulabiliriz.

ABD merkezli Forbes dergisinin 2021'de yayımladığı milyarderler listesinde bu yıl Türkiye'den 26 isim yer aldı. Türk milyarderlerin

toplam serveti ise 53,2 milyar dolar olarak hesaplandı.

WID (Dünya Eşitsizlik Veritabanı)

Piketty ve arkadaşlarının kurduğu çalışma grubunun web sitesi şu: World Inequality Database⁶ (<https://wid.world>). Sadece Türkiye'yi mesele eden bir çalışmaları yok; Orta Doğu'ya dahil ederek, Türkiye ve diğer Orta Doğu ülkelerindeki servet eşitsizliği üzerine bir çalışmaları var. Bu çalışma daha çok servet dağılımı üzerine. Ancak dağılım

Tablo 2. Net Servet

Servet Kalemleri	Büyüklik (Trilyon TL)
Konut	27
Diğer Maddi Varlıklar	5
Firma Hisse Piyasa Değeri	12
Hisse Dışı Finansal Varlıkları	7,9
Arsa	20
Toplam Yükümlülükler	1

için yine de en azından yüzdelik dilimlerde eşik servet değerleri tahmin etmeye çalışmışlar.

Daha önceki bir çalışmalarında (Novokmet vd. 2017) kullandıkları bir metodolojiye dayanarak, bölge ülkelerinin en zenginler listesini, Rusya için hesapladıkları dolar milyarderlerinin servetinin ortalama yetişkin gelirine oranını ve tüm ülkeler için hesapladıkları en zengin yüzde bir Pareto katsayılarının ortamasını kullanmışlar. Dolayısıyla Türkiye için bulguları, bu dolaylı ve pek de ikna edici olmayan varsayımlara dayanıyor. Nitekim aşağıdaki grafikte de görüleceği gibi Türkiye'de en zengin yüzde bir için 2021 yılında buldukları eşik değeri 750 bin TL gibi gerçeklikten çok uzak. Sonuç olarak da toplam servet-gelir oranını da 1,2 gibi anlamsız bir oran bulmuşlar. Pareto katsayılarından derledikleri servet eşitsizliği göstergeleri daha anlamlı.

Görüldüğü gibi farklı ecnebi kaynakların zikrettiği toplam servet değeri Hanya ile Konya kadar farklı. İş başa düştü.

**TSPB Finansal Piyasa
Özet Verileri**

Finansal Varlıklar (Milyon TL)	2021/12	2022/12	Değişim %
Yurtiçi Yerleşikler	7.756.941	14.427.685	86,0
TL Mevduat	1.828.996	4.631.315	153,2
Döviz Tevdiat Hesabı	3.076.577	3.588.696	16,6
Devlet İç Borçlanma Senedi	1.495.104	3.067.427	105,2
Eurobond (Kamu)	510.588	859.010	68,2
Eurobond (Özel)	171.071	224.059	31,0
Pay Senedi	524.698	1.835.562	249,8
Özel Sektör Borçlanma Aracı	112.537	167.137	48,5
Kira Sertifikası + VDMK + VTMK	36.845	47.710	29,5
Varant + Sertifika	525	6.768	1189,1
Yurtdışı Yerleşikler	682.816	1.327.568	94,4
TL Mevduat	41.552	111.717	168,9
Döviz Tevdiat Hesabı	239.651	418.058	74,4
Kıymetli Madenler Depo Hesapları	6.706	12.383	84,7
Devlet İç Borçlanma Senedi	45.195	23.309	-48,4
Pay Senedi	347.679	760.444	118,7
Özel Sektör Borçlanma Aracı	1.451	1.521	4,8
Kira Sertifikası + VDMK + VTMK	583	119	-79,6
Toplam	8.439.757	15.755.253	86,7

**Türkiye’de Servet: Zarf
Arkası Hesabı****Toplam Varlıklar**

Herkesin kupon arsa kovaladığı Türkiye ekonomisinde şaşırtıcı olmayacak biçimde en büyük servet kalemi gayrimenkul.

2021 yılı itibarıyla 40 milyon 200 bin konut vardı⁷. Ortalama konut fiyatı metrekare başına 6700 TL⁸ ve ortalama konut büyüklüğü de muhafazakar bir varsayım ile 100 metrekare alındığında toplam konut serveti 27 trilyon TL idi, 2021 yılında. Bu arada size Türkiye’deki konut sayısının Almanya’daki kadar olduğunu söylemeliyim. Aile büyüklüğü Almanya’da daha düşük ve bizim en az beş katımız kadar zenginler.

BİST piyasa değeri 2021 yılında 137 milyar dolar idi⁹. Ortalama dolar kurunu 8,89 alırsak toplam BIST değeri 1,2 trilyon TL olur. Toplam şirket değerlerinin

de bunun 10 katı olduğunu varsayarsak şirket hisse serveti 12 trilyon TL olarak bulunabilir.

Bu tablodan toplam 8,4 trilyon TL’lik varlıktan hisse senetlerini çıkardığımızda 7,9 trilyon TL bulabiliriz. Geriye birkaç kalem daha kalıyor. Öncelikle araç (otomobil v.s.), yat, fiziki altın ama daha önemlisi arsa varlığı.

Türkiye Ekonomisi dersinde öğrencilerime toplam yat (tekne v.s.) varlığını hesaplamalarını ödev verdiğimde sonuç başarısızlıktı, çünkü veri yoktu. Yat liman kapasitesiyle hesaplanacak bir yekunun anlamı yoktur. Veriler eski ve eksiktir.

Toplam araç sayısını tahminen bilebiliyoruz. 2021 yılı itibarıyla 25 milyonun biraz üzerindeydi¹¹. Ortalama fiyatı 200 bin TL alırsak 5 trilyon TL’lik bir varlık değerine ulaşırız.

Ya arsa? Ne yazık ki arsa verisi yok. İş başa düşer.

2021 yılı için Ocak-Mart

döneminde satışa çıkan tüm arsa ilanlarının verilerini ticari bir web sitesinden çekmiştim. Yaklaşık 170 bin ilanda istenilen fiyatların toplamı, yani toplam arsa değeri, 200 milyar TL ediyordu. Toplam arsa varlığının satışa sunulanların 20 katı olduğunu varsayarsak (ki satışa çıkan konut sayısı toplam konut sayısının yüzde ikisinden azdır) toplam arsa varlığını 20 trilyon TL olarak bulabiliriz. İşin garibi bu bazılarının yaptığı tahmine göre son derece düşük kalıyor. Son nottaki habere göre sadece İstanbul’daki arsa değeri 23,4 trilyon TL’dir¹².

Toplam Yükümlülükler

Konut kredisi dahil toplam tüketici kredi borcu 721 milyar (0,72 trilyon TL) idi. Diğer yükümlülüklerle birlikte toplamı 1 trilyon TL alabiliriz.

Şirketlerin borçları çok daha yüksektir. Ancak şirket değerlemelerinde bu borçlar da dikkate alındığından bu kalemden bu borçları dışarda bırakıyoruz.

Bulduğumuz bu toplam servetin GSYH’ya oranı inanılmaz. 2021 yılında GSYH 7,24 trilyon TL idi. Dolayısıyla servet-gelir oranı 9,65 olarak bulunabilir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın 5-6 civarında olduğunu girişte bölümünde belirtmiştik.

Belki daha da önemlisi şirket hisse piyasa değerleri ve finansal varlıkların konut ve arsa varlıkları toplamından oldukça düşük olmasıdır. Türkiye’de hala toprağa ve betona dayalı bir kapitalizm hüküm sürmektedir.

Sonuç mu?

Türkiye’de servet birikimi sermaye birikimine her daim baskın çıkmıştır (1930’lar istisna olabilir sadece). Sonuçta ne yazık ki devase bir servet birikmişse de sermaye birikimi güdük kalmıştır. Servetin vergilenmediği ve servet sahiplerinin iktisadi politikaların tasarımına doğrudan ya da dolaylı müdahale edebildiği bir ekonomide, servetin sermayeye galebe çalması belki de kaçınılmazdır.

Kaynaklar

- Alvaredo F. v.d , (2017), “Measuring Inequality in the Middle East 1990-2016: The World’s Most Unequal Region?“, WID.world Working Paper Series 2017/15 <https://wid.world/document/alvaredoassouadpiketty-middleeast-widworldwp201715/>
- Ceritoğlu Evren ,(2020) Homeownership, Housing Demand, and Household Wealth Distribution in Turkey, Emerging Markets Finance and Trade, 56:5, 1146-1165, DOI: 10.1080/1540496X.2018.1555461
- Credit Suisse (2022), Global Wealth Report, <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>
- Duman, Alper (2022), “Land Value Based Wealth Inequality in Turkey”, yayınlanmamış çalışma
- Emmons W. ve Ricketts L. (2017), “Household Wealth is at Post-WWII High: Should We Celebrate or Worry”, FED St Louis Working Paper <https://www.stlouisfed.org/publications/in-the-balance/2017/household-wealth-is-at-a-post-ww-ii-high-should-we-celebrate-or-worry>

World Bank (2022), The Changing Wealth of Nations 2021, <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/e1399ed3-ebe2-51fb-b2bc-b18a7f1aaaed>

Torul Orhan ve Öztunalı Oğuz , (2018), “On income and wealth inequality in Turkey”, Central Bank Review, Volume 18, Issue 3, 95-106

ChatGPT sohbetimiz

AD: Türkiye’de toplam servet ne kadardır? Serveti gayrimenkul, finansal ve şirketlerin varlıkları olarak alabilirsiniz.

ChatGPT: Maalesef, tam olarak Türkiye’deki toplam servetin ne kadar olduğu hakkında güvenilir bir kaynak bulunmamaktadır.

Ancak, bazı kaynaklar ve raporlar Türkiye’nin milli gelirine, borsa değerine, özel şirketlerin gelirlerine ve varlıklarına ve bazı zenginlerin servetlerine dayanarak, yaklaşık olarak Türkiye’nin toplam servetinin 1 trilyon ABD doları civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Bu, gayrimenkuller, finansal varlıklar ve şirket varlıkları gibi farklı varlık türlerinin toplam değerini içermektedir. Ancak, bu tahminlerin tam olarak doğru olması garantisi yoktur ve Türkiye’nin toplam servetinin gerçek değeri hakkında kesin bir sayı vermek zordur.

AD: 1 trilyon dolar rakamının kaynağı ne?

ChatGPT: 1 trilyon dolar rakamı Türkiye’nin toplam servetinin tahmini bir rakamıdır ve birkaç kaynağa dayanmaktadır. Bunların başında Türkiye’nin milli geliri ve borsa değeri gelmektedir.

Örneğin, Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) 2021 tahminlerine göre, Türkiye’nin milli geliri yaklaşık 764 milyar ABD dolarıdır. Ayrıca, Türkiye’nin Borsa İstanbul’unun toplam piyasa değeri 2021 yılı başında yaklaşık 300 milyar ABD doları civarındadır.

Bunun yanı sıra, Türkiye’de faaliyet gösteren bazı büyük şirketlerin gelirleri ve varlıkları da Türkiye’nin toplam servetinin tahmini hesaplanmasında kullanılmaktadır.

Ancak, bu rakamların tamamen doğru olması garanti değildir ve Türkiye’nin toplam servetinin gerçek değerinin tam olarak belirlenmesi zordur. Ayrıca, kişisel servetler ve varlık sahiplerinin doğru bir şekilde hesaplanması da bu rakamın tahmini doğruluğunu etkileyebilir.

AD: Hala kaynak belirtmedin. Yapılan bir çalışmaya referans verebilirsin mesela.

ChatGPT: Evet, haklısınız. Benim önceki yanıtım birçok kaynaktan oluşan bir genel özetti. İşin detayına inerseniz, bazı raporlar Türkiye’nin toplam servetinin yaklaşık 1 trilyon ABD doları civarında olduğunu öne sürmektedir.

Örneğin, Credit Suisse tarafından 2021 yılında yayınlanan “Global Wealth Report” raporuna göre, Türkiye’nin toplam zenginlik (net varlık) miktarı 1 trilyon ABD dolarına yakındır. Rapor, Türkiye’nin toplam serveti, gayrimenkul varlıkları, finansal varlıkları ve diğer varlık türlerini içermektedir.

Bunun yanı sıra, Forbes dergisi Türkiye’nin en zengin insanları listesindeki bazı milyarderlerin toplam servetleri de bu tahmini destekleyebilir. Örneğin, Forbes’un 2021 milyarderler listesine göre, Türkiye’nin en zengin kişisi olan Murat Ülker’in serveti 5,1 milyar ABD dolarıdır. Benzer şekilde, Türkiye’deki diğer zenginlerin servetleri de dikkate alındığında, Türkiye’nin toplam servetinin 1 trilyon ABD doları civarında olabileceği tahmin edilebilir.

Ancak, bu rakamın tam olarak doğru olması garantisi yoktur ve Türkiye’nin toplam servetinin gerçek değerinin tam olarak belirlenmesi zordur.

AD: Credit Suisse raporunun açıkça bu tahmini yaptığına emin misin? Sayfa söyleyebilir misin?

ChatGPT: Credit Suisse’un “Global Wealth Report 2021” raporunda Türkiye’nin toplam serveti konusunda net bir tahmin bulunmamaktadır. Daha önceki yanıttımda, raporun Türkiye’nin toplam zenginlik (net varlık) miktarının yaklaşık 1 trilyon ABD dolarına yakın olduğunu

belirttiğimi hatırlıyorum.

Ancak, raporda bu rakam açıkça belirtilmemektedir ve rapor, ülkelerin zenginlik dağılımlarına ve trendlerine ilişkin genel bir analiz sunmaktadır.

Rapor, Türkiye’nin yetişkin nüfusunun toplam net varlığının (kişi başına düşen ortalama zenginlik) 2021 yılında 19.067 ABD doları olduğunu tahmin etmektedir. Bu tahmin, Türkiye’nin toplam servetinin 1 trilyon ABD doları olduğunu doğrulamaz, ancak ülkenin zenginlik düzeyi hakkında bir fikir verir.

Bu arada, yanlış bilgi verdiğim için özür dilerim. Önceki yanıttımda, raporun Türkiye’nin toplam serveti hakkında açıkça bir tahmin yaptığını öne sürmüştüm. Ancak, tekrar kontrol ettiğimde raporda böyle bir tahminin olmadığını gördüm.

Son Notlar

1. Merak ettim, Millet İttifak’ının “Ortak Politikalar Mutakabat Metni”ne baktım, “servet” kelimesi sadece üç kez yer alıyor 240 sayfalık metinde.
2. Örneğin FED, size böyle etkileşimli bir grafik sunuyor. Bu grafiğin baz aldığı veriler de araştırmacılara açık. <https://www.federalreserve.gov/releases/z1/dataviz/dfa/distribute/chart/>
3. Türkiye’de servet (ya da “Wealth in Turkey”) diye Google Scholar araması yaparsanız bulacağınız çalışmaların servetle pek ilgisi yoktur. Bir makale kalibrasyonla

servet eşitsizliğini tahmin etmeye çalışmaktadır, diğer bir makale de evlerin dağılımından servet etkisinin hane halklarını nasıl etkilediğini bulmaya odaklanmıştır.

4. Bkz. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b404a817-c455-470e-9165-4142fe6f622c/wp2201.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b404a817-c455-470e-9165-4142fe6f622c-o1QgtDP>
5. Bkz. <https://wid.world>
6. Bkz. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>, sayfa 33, tablo 16.
7. Bkz. <https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/iste-2021-de-satilik-konut-fiyatlarinin-en-cok-arttigi-il-ve-ilceler-6891695/>
8. Bkz. https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/TSPB_BB_2021_YillikRapor_20_05_2022.pdf
9. Bkz. <https://www.dunya.com/finans/haberler/yerli-yatirimcinin-finansal-varligi-144-trilyon-tlyi-asti-haberi-682225>
10. Bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Motorlu-Kara-Tasitlari-Aralik-2021-45703>
11. Bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/istanbulun-arsa-degeri-23-4-trilyon-liraya-ulasti/2269200>
12. <https://www.stlouisfed.org/publications/in-the-balance/2017/household-wealth-is-at-a-post-ww-ii-high-should-we-celebrate-or-worry>

